

Zitierhinweis

Pánek, Jaroslav: Rezension über: Kateřina Králová / Jiří Kocián / Kamil Pikal (eds.), Minderheiten im sozialistischen Jugoslawien. Brüderlichkeit und Eigenheit, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016, in: Český časopis historický, 2017, 2, S. 618-619, DOI: 10.15463/rec.864841447

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Kateřina KRÁLOVÁ – Jiří KOCIAN –
Kamil PIKAL (Hrsg.)

***Minderheiten im sozialistischen
Jugoslawien. Brüderlichkeit und
Eigenheit***

Frankfurt am Main, Peter Lang Edition
2016, 418 s., ISBN 978-3-631-67026-2.

„Bratstvo i jedinstvo – Bratrství a jednota“, tak znělo v době Titovy Jugoslávie ústřední heslo státu, který se pokoušel o vlastní cestu k socialismu, postavil se mezi Východ a Západ a získal si značnou mezinárodní autoritu. Kdo měl možnost blíže poznat větší množství řadových i prominentních občanů z několika jihoslovanských republik, přesvědčil se, že toto heslo část obyvatelstva skutečně přijala za své a že trvalé sblížení jugoslávských národů pokládala za nosnou ideu. Zároveň však nemohl přehlédnout vážné rozdíly ve vzájemných postojích a z nich plynoucí nedůvěru i napětí mezi příslušníky jednotlivých národností. Krvavý rozpad státu a války z devadesátých let pak prokázaly, že se Jugoslávii za vlády Josipa Broze Tita nepodařilo překonat hlubinné proudy protichůdných nacionalismů. Jednou ze základních komplikací při dosahování vnitřní soudržnosti Jugoslávie bylo mimořádně komplikované národnostní složení obyvatelstva tohoto prostoru, které vzniklo v důsledku osmanské expanze v pozdním středověku a raném novověku, budování populačního zázemí protiturecké obrany, následných migrací ohroženého obyvatelstva na sever Balkánského poloostrova a posléze prováděním novověké kolonizace, jejímž úkolem bylo osídlit oblasti postižené depopulací. Při pestrém složení obyvatelstva nabývaly národnostní menšiny v tomto prostoru mimořádného významu, proto je třeba jejich výzkumu

věnovat náležitou pozornost. V návaznosti na řadu dílčích studií, které vydali čeští historici, etnologové a filologové, přistoupila skupina patnácti odborníků – převážně mladých badatelů z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy – ke zpracování kolektivní monografie, jež shrnuje nejnovější poznatky o této problematice v jediné publikaci. Vyšla jako devátý svazek frankfurtské ediční řady *Prager Schriften zur Zeitgeschichte und zum Zeitgeschehen*.

Kromě úvodních a závěrečných textů (zasvěcenou předmluvu napsal ředitel Ústavu pro východní a jihovýchodní Evropu v Řezně Ulf Brunnbauer) je kniha rozdělena do čtrnácti kapitol. Většina z nich je věnována vždy jedné menšině (Maďaři, Němci, Bulhaři, Italové, Řekové, Židé, Romové, Turci, Albánci v Kosovu, Albánci v Srbsku, Makedonii a Černé Hoře) či dvojici národnostně blízkých menšin (Češi a Slováci, Rusíni a Ukrajinci, Rumuni a Aromuni); jim předchází zásadní kapitola Františka Šístka, věnovaná postavení národnostních menšin v mezinárodních vztazích a jugoslávské legislativě. Knihu doplňují soupisy tištěných pramenů a sekundární literatury, osobní rejstřík (právě u takto pojaté publikace bychom ovšem očekávali také neméně důležitý rejstřík zeměpisný) a stručný anglický souhrn.

Autoři se zapojili do mezinárodního studia nacionalismu, v němž je přednostní pozornost věnována konstitutivním národům v jednotlivých zemích, zatímco méně početné menšiny zůstávají v ústraní. V jugoslávské víceetapové federaci tvořili příslušníci menšin (od roku 1963 oficiálně označovaných jako „národnosti“) asi desetinu obyvatelstva. Zřetelný problém v rozdělení národů a národností spočíval mj. v tom, že (podle sčítání roku 1981) bylo

menšinových Albánců více než „státotvorných“ Makedonců a Černochořců dohromady. Menšinová problematika byla pro jugoslávskou federaci velmi důležitá a odrážela se nejen ve vztazích mezi minoritami a jugoslávským státem, mezi menšinami a těmi státy, v nichž žily jim blízké národy, ale nutně také v zahraničně politické orientaci Titovy Jugoslávie. Ta totiž byla po druhé světové válce a ještě v sedmdesátých letech 20. století velice iniciativní při prosazování ochrany národnostních menšin a jejich skupinových práv v Organizaci spojených národů. Zvláštní úlohu sehrávala existence muslimské menšiny v Bosně a Hercegovině, která argumentačně usnadňovala uplatnění Jugoslávie mezi velkými muslimskými státy v hnutí „nezúčastněných“.

Kapitoly věnované jednotlivým menšinám sledují pět vtypovaných tematických okruhů, vytvářejících základ pro celkové srovnání: historie menšiny a její geografické začlenění do jugoslávského prostoru; státní politika vůči menšině v době socialismu; sociální, kulturní, školský a náboženský život minority se zřetelem k jeho institucionálnímu zakotvení; zahraničně politické vlivy na vývoj menšiny; vztah minority k jugoslávskému státu a ostatním národnostem v něm žijícím. Na tomto faktografickém základě jsou menšiny rozčleněny do vzájemně odlišných skupin, vyznačujících se specifiky náboženskými (katolicismus a protestantismus, pravoslaví, islám), sociálními (zakotvení ve městech, na venkově, popřípadě kočovný nebo polokočovný způsob života), či postojem státu a většinové společnosti k minoritě ve smyslu recepce, stigmatizace nebo perzekuce. Zvláště v tomto srovnávacím poli se projevují pozoruhodné rozdíly a vývojové tendence (postoj k Turkům jako odvěkým

neprátelům, po druhé světové válce odmítavý vztah k Němcům, Italům a Maďarům jako okupantům, nedůvěra k Čechům, Slovákům, Ukrajincům a dalším národnostem geneticky spjatým se satelitními státy Sovětského svazu po roztržce roku 1948 atd.). Odlišně se utvářel vztah Srbů a dalších Jihoslovanů k Albáncům, jejichž rychlý populační růst změnil menšinu v rámci Srbska v konstitutivní národ příští Republiky Kosovo. Jak bližší charakteristiky každé národnosti, tak i souhrnné poznatky o interetnických vztazích na západním Balkánu přispívají k lepšímu porozumění dění, jež se odehrálo na přelomu 20. a 21. století a jež se před našima očima odehrává i dnes v jedné z nejkomplikovanějších částí Evropy.

Knihy se věnuje „klasickým“ menšinám, což je velmi záslužné, ale zvláštnost Jugoslávie spočívala i v tom, že vlastně také všechny „státotvorné“ národy byly v někdejší federaci menšinami. Týkalo se to nejen Bosánců (či Muslimů), Černochořců, Chorvatů, Makedonců a Slovinců, ale také Srbů, třebaže ambiciózní Srbsko bylo pokládáno za balkánský Piemont. Právě Srbové byli rozptýleni v nesrbských republikách, a třebaže někde se asimilovali (Bílá krajina ve Slovinsku), jinde zůstávali populačně i politicky velmi silnou menšinou (zejména Krajina v Chorvatsku). Tato skutečnost se stala zásadní překážkou při vytváření malých monoetnických států po rozpadu Jugoslávie a spolu s dalšími rozpory domácího i zahraničního původu vedla k drastické proměně národnostních poměrů v této výbušné části evropského kontinentu.

Jaroslav Pánek